

Аналіз публіцистичного стилю

Перший ратушевий годинник

"За часів правління намісника угорського короля Людовика Володислава Опольського у 1372—1378 роках львівська Ратуша вже була осередком міського управління з радою і лавничим судом на чолі з війтом.

Про цю Ратушу не залишилося жодної писемної згадки. Однак можна припустити, що будівля була дерев'яною і, можливо, її збудували теслі з Силезії і Моравії, про яких хроніст Бартоломей Зіморович згадує як про запрошених до міста Володиславом Опольським.

Велика пожежа 1381 року вщент знищила першу львівську Ратушу, а разом із нею згоріли усі тогочасні міські документи. Найстаріша міська книга 1382 року свідчить про те, що Ратушу вже відбудували, і ця готична будівля існувала до 1490 року, коли її ґрунтовно перебудували. Тогочасні рахункові книги дають скупі відомості про Ратушу, зокрема про те, що 1387 року було видано указ, згідно з яким ніде в місті не можна було продавати вино, окрім пивниць Ратуші. Ці пивниці здавалися в оренду купцям, і місто мало від цього значні прибутки.

1404 року на вежі Ратуші встановили годинник, що свідчило про багатство міста. Годинник накручували слюсарі і пушкарі Йоганн Гутіяр, Петро Шеффеляр і Лаврентій Гелленбазен. І вже від цього року Львів мав свого штатного зегермайстра, який отримував з міської скарбниці гривню річної плати.

Годинникар мав повне забезпечення від міста як в грошах, так і в житлі. Його помешкання було біля Ратуші в одній із ринкових кам'яниць, що мала назву Зегермайстрівська. Окрім тижневої оплати, майстер отримував гроші ще й на оливу для змащення годинника" ("Експрес").

Це текст публіцистичного стилю, підстилю таких засобів масової інформації, як преса. Сфера застосування — культурно-освітня діяльність. Призначення — інформування читача про цікаві історичні факти. Основні ознаки:

- вплив на читача, його зацікавлення донесенням маловідомої для загалу інформації;
- доступність мови і формулювань;
- логічність доказів і полемічність викладу;
- документованість (поєднання точних найменувань, дат, подій, назв місцевості, споруд);
- викладення наукових положень і фактів з емоційно-експресивною образністю.

Текст належить до жанру хроніки, очевидно, взятої зі старих газет чи документів. Він не має автора і поданий в рубриці "Хроніки Ратуші", що засвідчує оперування цифровим матеріалом (перелік дат) і ономастичним:

- назвами місцевості — Силезія, Моравія;
- іменами, прізвищами: король Людовик Володислав Опольський хроніст Бартоломій Зіморович; слюсар, пушкар Йоган Гутіяр; Петро Шеффеляр і Лаврентій Гелленбазен.

— назви споруд: Ратуша; Зеєрмайстрівська (кам'яниця) тощо.

Ці назви чітко окреслюють простір — широкий: Австро-Угорщина, Силезія; Моравія; Галичина; Львів. І вузький: центральна частина міста — ратуша. Змалювання цього простору відсутнє. Воно лише назване, але попри те містить ще й “пікантні подробиці” (за якими так полюють “акули пера”) — у підвалах Ратуші були пивниці, де продавали вино (більше цього ніде робити було не можна). Окреслено час — XIV ст. — період правління короля Людовика Опольського.

Серед мовних ознак — синтез елементів наукового й офіційно-ділового стилю. Лексика насичена термінами:

— історичними: намісник короля; писемна згадка; хроніст;

— економічними: рахункові книги; здавати в оренду; міська скарбниця; річна плата; тижнева оплата; гроші;

— суспільно-політичними: осередок міського управління; лавничий суд; міські документи; рада.

Вживаються застарілі слова: вїйт; зеєрмайстер; пушкарі; пивниці; купці.

На морфологічному рівні виявлено слова різних частин мов, зокрема іменники:

— конкретні — король; будівля; тесля; хроніст; місто; документ; книга; указ; слюсарі; пушкарі; годинник; годинникар; рік; зеєрмайстер; гривня; майстер; кам'яниця; олива;

— абстрактні — осередок; управління; суд; згадка; прибутки; плата);

— власні — Львів; Людовик; Ратуша; Силезія; Моравія; Йоганн Гутіяр; Петро Шеффеляр; Лаврентій Гелленбазен;

— загальні — часи; правління; король; осередок; рада; суд; вїйт; місто; гроші; життя; олива; годинник; годинникар; вино; пивниця тощо;

— на позначення істот — король; годинникар; тесля; вїйт; майстер; купці;

— на позначення предметів (неістот) — часи правління; житло; гроші; оплата; скарбниця; рада; суд; рік; місто; багатство; вино;

— множинні — гроші;

— такі, що мають постійну однину, — оплата; багатство; оренда;

— відприкметникові — запрошені.

Переважають відносні прикметники: угорський; львівська; лавничий; дерев'яна; писемна; міські; тогочасні; рахункові; штатний; річна; ринкові; тижнева; серед якісних лише: скупі; значні; повне.

Дієслова використано дійсного способу, в формах теперішнього і минулого часу: була; залишалася; збудували; згадує; знищила; свідчить; дають; було видано; мало; продавати; свідчило; встановили; мав; отримував. Дієслова майбутнього часу, умовного і наказового способів відсутні, що цілком відповідає темі публікації.

Серед займенників переважають вказівні — те, ця, ці, цього; присвійні — свого, його, спорадично виявлено відносні — яких, та означальні — жодної.

Прислівники подано спорадично: можна; вщент; вже.

На синтаксичному рівні використано різні структури речень:

— прості (неускладнені) — перший абзац, початок другого, наприклад:

“Про цю Ратушу не залишилося жодної писемної згадки”;

— ускладненого типу:

“Окрім тижневої оплати, майстер отримував гроші ще й на оливу для змащення годинника”; “Годинникар мав повне забезпечення від міста, як в грошах, так і в житлі”;

— складні складносурядні:

“Велика пожежа 1381 року вщент знищила першу львівську Ратушу, а разом із нею згоріли усі тогочасні міські документи”; “Ці пивниці здавалися в оренду купцям, і місто мало від цього значні прибутки”; “1404 року на вежі Ратуші встановили годинник, що свідчило про багатство міста”; “Його помешкання було біля Ратуші в одній із ринкових кам’яниць, що мала назву Зегермайстрівська”;

— складні ситаксичні конструкції: “Тогочасні рахункові книги дають скупі відомості про Ратушу, зокрема про те, що 1387 року було видано указ, згідно з яким ніде в місті не можна було продавати вино, окрім пивниць Ратуші”.

Отже, використано палітру найрізноманітніших конструкцій.

Текст читається легко, швидко, привертає до себе увагу заголовком, який зацікавлює читача, закликає перечитати текст інформації. У тексті — комбінації цифр і слів, поєднання різних знакових систем, що, з одного боку, спрощує виклад, робить його компактним, зоросприйнятним, з іншого — економить газетну площу. Вміщений біля тексту малюнок львівської Ратуші також слугує рекламним сигналом, вказуючи одразу, про яку саме Ратушу йдеться. І хоч автор не названий, однак зрозуміло, що текст написаний львів’янином, добре обізнаним з історією Львова. Подано лише факт без жодних коментарів. Відсутня емоційна лексика, художні засоби, але динаміка тексту, цікавість до нього, легкість у читанні не зникає.

Отже, інтерпретація тексту може відбуватися різними методами, що взаємодоповнюють один одного. Завдання витлумачення тексту вимагає поєднання лінгвістичних методів, які охоплюють усі рівні аналізу самого тексту, з літературознавчими, пов’язаних із виходом за межі тексту в сферу філософії, історії, естетики.

Всякий текст зовнішньо організовується як лінійна послідовність знаків, проте сприйняття його не може бути суто лінійним процесом. Горизонтальна розгортка у часі поєднується з вертикальною — за рівнями, тобто перекодуванням з графічного і фонетичного рівнів на лексичний, із лексичного — на морфологічний, а відтак — на синтаксичний і под.

Зазначимо, що будівельним матеріалом для творення одиниць вищого рівня слугують одиниці попереднього, а деякі з них, окрім того, передають інформацію іншого ґатунку: це емоції, експресивні оцінки, стилістичне забарвлення, а також ставлення мовця до предмета мовлення, співбесідника, до ситуації спілкування, тобто виконують стилістичну функцію. Структура контексту — результат взаємодії структур його складників та їх трансформації під впливом загальних структуроутворювальних чинників, до яких належать: функціонально-галузева специфіка тексту, особливості семантичного і формального мовного втілення мовленнєвої форми і, нарешті, індивідуальна

манера автора, що невіддільні від будь-якого контекстуального цілого, яке входить до системи мовлення і реалізується через стиль.

I. Крип'якевич «Малі козаки»

«Наші лицарі сиділи на рослих конях, прибрані були в сині жупани, підпоясані жовто-золотими поясами, на головах мали високі шапки, через плече рушниці, при боках висіли довгі криві шабляки, а при поясі ще якесь знаряддя. Сідло у одного було дивної роботи, вкрите оксамитом .

Чи якоюсь іншою дорогою матерією, а уздечка хіба посаджена самоцвітом, так світилася». «Попереду їхали козацькі музики. Всі на конях з інструментами, аж дивно було глядіти. Інструментів було без числа, а такі незвичайні, що у нас ніколи не відали. Одні грали на трубах і сурмах; труби були то великі, то маленькі. Довгі і короткі, деякі кручені, дивної форми, а всі світилися, як золото. Інші козаки били в бубни, а бубни також були різної величини: деякі дуже великі і голосні, а інші маленькі, що дрібонько торохкотіли. Їхали на конях і бандуристи з великими бандурами перед собою, а пальцями водили по струнах то швиденько, то спроквола. Се була дивна музика». «Їхали козаки в рядах, різними відділами зі старшиною. Десять козаків — то був десяток, а коло них їхав отаман. Сто козаків — се була сотня, а старшим був сотник, і він їхав перед своїм відділом. Тисяча козаків — се був полк, а старшиною був полковник; але в деяких полках було більше козаків, певно, по кілька тисяч. Копелий старшина мав відзнаку своєї власті: полковники мали золочені булави, сотники тримали в руках менші булави, пірначі, а отамани мали прості палиці, тільки деякі були з булавами. Кожен відділ козаків мав свій знак: десятки мали малі прапорці, а називали їх «значками»; сотні мали більші прапори; а найбільші і найгарніші були полкові хоругви. Козацькі прапори були різної краски: деякі червоні, інші сині, ще інші — жовті. На кожному прапорі був інший знак: тут ангел з мечем в руці, там хрест, там знов хрест над півмісяцем; деінде намальовано козака з рушницею через плечі; то знов руки з мечем, або якогось звіра, або птицю. Говорили люди, що се знаки різних міст і повітів, з яких прийшли козаки. Козаки були в різних одягах, найбільше мали на собі сині і червоні жупани, а на головах великі шапки. Але деякі були в залізних зброях, панцирах, а як їхали, залізо дзвеніло глухим голосом. Оружжя мали всілякі: стрільби і рушниці, шаблі, пістолети; деякі відділи мали в руках довгі списи, дерев'яні із залізними кінцями, інші були з луками через плечі. Позаду за кожним полком везли військові гармати. Се були тяжкі, великі штуки з широкими чорними гирлами. За гарматами їхали довгі вози з військовими припасами; везли кулі, порох у залізних скринях, всякі харчі — муку, сухарі, сушене м'ясо і рибу і всякі інші потрібні речі».) • Для чого козацьке військо прибуло до села? Як про це зазначено у грамоті, прочитайте. («Богдан Хмельницький, гетьман, з усім військом запорозьким всім взагалі і кожному з осібна, кому про се знати належить, доносимо, що ми вийшли з великою силою із запорозької землі і йдемо до вас, щоб висвободити вас з давньої неволі і

зробити вольними. Довгі роки терпіли ми вже кривду і насильства. Цілому світові відомо, як нищили нас польські пани. Накладали на нас невольницькі тягарі і панищизняні роботи, руйнували наше добро, кривдили наші діти. Хто ішов з жалобою і шукав справедливості, той знаходив тільки сміх і зневагу. Коли ми домагалися наших прав, називали нас бунтівниками. Забули про се, що ми нашими грудьми боронили Польщу перед татарами. Поляки бажать знищити весь козацький рід. На всі ті кривди нема іншого способу, лише зламати поляків силою. Нехай козаки і селяни разом кинуться на ворогів. Хоч ворожа сила велика, ми не вступимося перед ними,— покладемо перед ними мертві трупи, застелимо дорогу могилами. Мусимо добути давню свободу, яку мали батьки наші...»)

Це текст художнього стилю. Жанр: історичне оповідання за часів Хмельниччини. Сфера застосування — культурно-освітня діяльність. Призначення — інформування читача про цікаві історичні факти. Основні ознаки:

- вплив на читача, його зацікавлення донесенням маловідомої для загалу інформації;
- доступність мови і формулювань;
- логічність доказів і полемічність викладу;
- документованість (документальні факти про існування козаків);
- викладення наукових положень і фактів з емоційно-експресивною образністю.

Серед мовних ознак — синтез елементів наукового й офіційно-ділового стилю. Лексика насичена термінами:

- історичними: лицарі, жупани, отаман, шаблюки, старшина;
 - суспільно-політичними: козацьке військо, гетьман, міські документи, рада.
- Вживаються застарілі слова: хоругви, пивниці, купці, булава.

На морфологічному рівні виявлено слова різних частин мов, зокрема іменники:

- конкретні — отаман; гетьман; козак; лицар; грамота; булава; указ;
- абстрактні — осередок; управління; суд; згадка; прибутки; плата);
- власні — Польща, Копелий, Богдан Хмельницький.
- загальні — козаки; військо; осередок; рада; суд;

Переважають відносні прикметники: польський; дерев'яна; писемна; міські; тогочасні; рахункові; штатний;

Дієслова використано дійсного способу, в формах теперішнього і минулого часу: була; залишалася; збудували; свідчить; дають; було видано; мало; продавати; свідчило.

Серед займенників переважають вказівні — те, ця, ці, цього; присвійні — свого, його, спорадично виявлено відносні — яких, та означальні — жодної.

На синтаксичному рівні використано різні структури речень:

- прості (неускладнені), ускладненого типу, складні складносурядні, складні синтаксичні конструкції. Отже, використано палітру найрізноманітніших конструкцій.

Текст читається легко, швидко, привертає до себе увагу заголовком, який зацікавлює читача, закликає перечитати текст інформації.

Отже, інтерпретація тексту може відбуватися різними методами, що взаємодоповнюють один одного. Завдання витлумачення тексту вимагає поєднання лінгвістичних методів, які охоплюють усі рівні аналізу самого тексту, з літературознавчими, пов'язаних із виходом за межі тексту в сферу філософії, історії, естетики.

Прочитавши текст можна зробити висновки, що автор прагне навчити юного читача по-державному мислити, ставити добробут Вітчизни вище особистих користей та амбіцій, закликає сталити розум, характер і тіло, здобувати знання, виховувати в собі громадянина